Вх. № ЧР-03-382/16.10.2024 г.

СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Диана Иванова Бакалова, доцент по професионално направление 3.2. Психология, Департамент „Психология“, ИИНЧ-БАН

Относно: научните трудове, представени в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2 Психология (Консултативна психология – личност и зависимости) за нуждите на секция „Социална и консултативна психология“, ИИНЧ-БАН, обявен в ДВ бр. 58 от 09.07.2024 г.

С единствен кандидат: Росица Желязкова Рачева, доктор по психология, главен асистент в секция „Социална и консултативна психология“, ИИНЧ-БАН

I. Научно-изследователска дейност и приноси

Представените от единствения кандидат д-р Росица Желязкова Рачева документи, удостоверяващи научно-изследователската ѝ дейност и резултати, съответстват на изискванията, заложени в ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Правилника на ИИНЧ-БАН за развитие на академичния състав, за заемане на академична длъжност „доцент“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2 Психология (Консултативна психология – личност и зависимости).

Кандидатът придобива образователната и научна степен „доктор“ по психология в ИИНЧ-БАН през 2014 г. с дисертационен труд на тема: „Личностен профил на юноши с проблемна употреба на психоактивни вещества“.

За настоящия конкурс д-р Р. Рачева представя общо 24 научни публикации в 3 тематични направления: 1. Консултативна психология (с фокус върху задълбоченото разбиране на процесите на първична, вторична и третична превенция при зависимости към ПАВ, и планиране на научно-обосновани интервенции); 2. Психология на личността (с акцент върху систематизиране на личностовите характеристики при юноши и възрастни с проблемна употреба на ПАВ; конструиране и адаптация на методи за проучване на личността през юношеството и зрелостта) и 3. Транспортна психология (с фокус върху ролята на когнитивни и личностни фактори при шофиране и рисково поведение на пътя). Тези тематични направления ясно показват изследователската ориентация на д-р Р. Рачева към проблеми, които са особено значими както за фундаменталната и приложната психология, така и за консултативната практика.

Публикациите на кандидата включват: 1 самостоятелен монографичен (хабилитационен) труд на тема: „Личностни характеристики при зависими към психоактивни вещества“, издаден от престижното национално академично издателство на БАН („проф. М. Дринов“); 1 самостоятелна книга на базата на защитен дисертационен труд на тема: „Проблемна употреба на психоактивни вещества в юношеска възраст. Специфики на личностния профил“, издадена от същото издателство; 8 статии в съавторство в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация, напр. Behavioral Sciences, European Addiction Research, Българско списание за обществено здраве, като 6 от тях са на английски език; 4 студии в съавторство, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране, като 2 от тях са на английски език; както и 10 статии/доклади (в съавторство/самостоятелни) в нереферирани издания с научно рецензиране, като от тях 1 е на английски език. Представени са също 42 цитирания на 8 публикации, като голяма част от цитиранията са в международни издания като напр. Journal of Substance Use, Applied Neuropsychology: Adult, Heroin Addiction and Related Clinical Problems, European addiction research.

Всичко по-горе свидетелства за това, че: 1. Научно-изследователската дейност и интереси на д-р Р. Рачева са очевидно последователни във времето и приоритетно посветени на консултативната психология, включително личността, проблемната употреба и зависимостта от ПАВ, което е в пълно съответствие с профила на настоящия конкурс; 2. Научната й продукция е изцяло рецензирана, а голяма част от нея, публикувана и цитирана в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация; 3. Научните й резултати са видими, а и дискутирани от други изследователи, не само в националната, но и в международната научна литература.

Най-общо, оценявам представените от кандидата научни трудове като оригинални и значими, и потвърждавам, че не откривам данни за плагиатство в тях. Представената монография (хабилитационен труд), както и останалите публикации напълно отговарят на съответните национални и международни стандарти за научни публикации като съдържание и форма на представяне, вкл. висок академичен стил, съчетан с ясен, точен и разбираем езиков израз; задълбочено, систематично и добре структурирано представяне на литературния обзор; прецизно описание на методологията на изследване; коректно представяне на данните и резултатите от изследванията, съчетаващо подходящо текстово, графично и таблично описание на резултатите; дискусия на резултатите, изводи и приноси от гледна точка на съществуващите теории и изследвания в сферата, както и от гледна точка на практиката, ограниченията и възможностите за бъдещи изследвания.

Хабилитационният монографичен труд се явява естествено продължение на книгата, базирана на дисертационния труд, както и кулминация на професионалния път и научно-изследователските търсения на д-р Р. Рачева до момента. Трудът разглежда проблем с изключителна обществена значимост – профила на личността и разстройства, свързани с употребата на ПАВ, за целите на разработването и оптимизирането на научно-обосновани програми за превенция, лечение и рехабилитация, съобразени с индивидуалните потребности на таргет групите. Фокус на представения труд е идентифицирането на основните характеристики от личностовия профил на зависимите, и интегрирането им в модел, който да отразява основните форми на проявление на психологическото функциониране на индивида. Монографичното изследване се основава на популярния през последните десетилетия био-психо-социален модел и обобщава факторите, свързани с формирането на проблемна употреба на ПАВ в три групи (физиологични, средови и индивидуални). Теоретичен приносен момент е предложеният модел за систематизиране на личностните характеристики на лица с проблемна употреба на ПАВ, който обобщава поведенческите, емоционални и социални проблеми при зависимите, основавайки се на дисфункции в сферата на психопатологията и разграничението между екстернализирани, интернализирани и атипични личностни диспозиции. Значимите различия в изразеността на личностните характеристики при лицата със зависимости, установени при сравнителния анализ на екстернализираните и интернализирани личностни характеристики при лица с разстройства, свързани с употребата на ПАВ (експериментална група) и лица от общата популация (контролна група), имат приложна стойност за оптимизиране на процесите на лечение и оценка на постигнатите резултати в процеса на рехабилитация на зависими лица. От гледна точка на методологичните приноси, разработени са скали за измерване на екстернализирани и интернализирани личностови характеристики с добри психометрични свойства и потенциал за прилагане в бъдещи фундаментални и приложни изследвания.

Заедно с Е. Пенчева и Н. Николов, Р. Рачева е сред изследователите, участвали в българската адаптация на популярния Минесотски многофакторен личностен въпросник за изследване на юноши (MMPI-A), което е сред основните приноси на кандидата в книгата, публикувана въз основа на дисертационния й труд.

В съдържателен план най-общо приемам научните и научноприложните приноси на хабилитационния труд, книгата, базирана на дисертационния труд и останалите публикации, представени от кандидата, които са самостоятелни и за които е представен разделителен протокол. Приносите на кандидата за някои от публикациите в съавторство не мога да оценя (напр. I.5) поради отсъствие на разделителен протокол в представените документи.

II. Учебна и преподавателска дейност

Въпреки че в ИИНЧ-БАН, за разлика от ВУ, водеща за заемане на академична позиция е научно-изследователската, а не преподавателската дейност, от февруари 2020 г. насам д-р Росица Рачева има опит като хоноруван преподавател към СУ „Св.Климент Охридски“, където води лекционен курс “Употреба на алкохол и наркотици в юношеска възраст” в МП „Детско-юношеска и училищна психология“. Курсът е в полето на клиничната и консултативната психология във връзка със зависимостите, и напълно съответства на профила на конкурса.

III. Административна и обществена дейност

Кандидатът се отличава с богата научно-организационна дейност и активност в обществена полза. Понастоящем, д-р Росица Рачева е член на Атестационната комисия към ИИНЧ-БАН, както и Председател на Етичната комисия, и Научния семинар в СНЗ. Активен член е и на няколко професионални организации (ДПРБ и БАКПП) и държавно-обществени органи (Съвет за сътрудничесво с научната и академичната общност към председателя на Държавна Агенция "Безопасност на движението по пътищата"; Държавно-обществена консултативна комисия по проблемите на безопасността на движение по пътищата). Очевидна е тясната обвързаност между административната и обществената активност на Р. Рачева, и профила на конкурса, както и моста, който тя осъществява между органи на държавно управление и науката с идеята да се насърчи създаването на научно-обосновани политики.

IV. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

Представените от кандидата публикации и цитирания не само изпълняват, а и надвишават:

1. минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ за заемане на академична длъжност „доцент“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология;

2. минималните изисквания, заложени в Правилника за условията и реда за заемане на академични длъжности в ИИНЧ-БАН в горепосоченото направление по група показатели Г (230.58 т. при минимум 220 т.) и Д (75 т. при минимум 60 т.).

Съдържанието на представената научна продукция и приноси на кандидата напълно съответстват на профила на конкурса - консултативна психология, психология на личността и зависимостите.

V. Лични впечатления от работата на кандидата

Имам наблюдения върху част от богатата професионална активност на кандидата отпреди повече от 20 г. във връзка със съвместните инициативи и проекти, които Националният център по наркомании, където работеше Росица Рачева, организираше заедно с Българска асоциация за профилактика на наркоманиите и Фондация „Семейство и дрога“, към които работех заедно с проф. Станкушев, доц. Соня Тотева и други доайени в сферата на зависимостите и лечението им в България.

Професионалният ни контакт и положителните ми впечатления за работата на д-р Рачева продължиха да се развиват, след като през 2016 г. тя заема академична позиция „главен асистент“ в Департмент „Психология“, ИИНЧ-БАН, където по това време бях назначена като доцент. Оттогава насам сме работили в екип по 2 научно-изследователски проекта от национална значимост в сферата на консултативната и транспортната психология, научни публикации, доклади, организация на форуми, и др.

Към момента д-р Р. Рачева е член на секция „Социална и консултативна психология“ и на Атестационната комисия към ИИНЧ-БАН, която ръководя, както и Председател на Етичната комисия, и Научния семинар в СНЗ. Въз основа на дългогодишните си наблюдения и ежедневните си професионални контакти с нея с убеденост мога да твърдя, че тя е амбициозен, последователен и задълбочен учен, но и практик с дългогодишен опит в полето на консултативната психология; напълно автономен изследовател и генератор на идеи, но същевременно изпълнителен служител, толерантен и кооперативен колега, на когото може да се разчита; отличен комуникатор, инициативен организатор и желан член на всеки изследователски екип; атрактивен презентатор и особено приятен за четене автор с отличен академичен стил; професионалист с висок потенциал за по-нататъшно израстване не само във фундаменталната, но и в приложната наука, и транслирането й към консултативната практика.

VI. Препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата

Оценката ми за научно-изследователската, научно-приложната, научно-организационната, преподавателската, експертната консултативна дейност и постижения на кандидата, е подчертано положителна.

Единствената ми бележка е свързана с формата на представяне на някои приноси със сходно съдържание, за които мисля, че биха могли да бъдат обобщени, без да ги подлагам на съмнение в съдържателен план.

VII. Заключение

Кандидатът има богат опит в съвместяването на теорични и емпирични изследвания, и практика в сферата на консултативната психология, психология на личността и зависимостите. Въз основа на цялостната оценка за научната и приложната дейност и приноси на кандидата, за оригиналността на представените научни трудове и достоверността на научните данни, както и за изпълнението на минималните изисквания, заложени в Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане в БАН и в ИИНЧ-БАН, убедено предлагам на уважаемите членове на научното жури да подкрепят избора на гл. ас. д-р Росица Желязкова Рачева за академичната длъжност „доцент“ в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (Консултативна психология – личност и зависимости) в секция „Социална и консултативна психология“, ИИНЧ-БАН.

14.10.2024 г. Изготвил: доц. д-р Диана Бакалова